دەدە قورقۇت ھېكايىلىرى

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

دەدە قورقۇت ھېكايىلىرى

تەرجىمە قىلغۇچى : توختى ھاجى تىللا

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

达达库尔提童话集：维吾尔文/(土耳其)卡纳尼编；托合提·提拉译. 一乌鲁木齐：新疆人民出版社. 2001.5
ISBN 7—228—06304—x

Ⅰ.达… Ⅱ.①卡…②托… Ⅲ.维吾尔族—童话—作品集—中国—古代—维吾尔语（中国少数民族语言）Ⅳ.I286.7

中国版本图书馆CIP数据核字(2000)第75146号

责任编辑：热合曼·马木提

责任校对：再米拉·皮达
赛乃木·伊布拉音

新疆人民出版社
(乌鲁木齐市解放南路348号 邮编：830001)
新疆新华书店发行
新疆畜牧厅印刷厂印刷
850×1168毫米 32开本 7.625 印张 2 插页
2001年9月第1版 2001年9月第1次印刷
印数：1—3060

ISBN7—228—06304—X/I.2283 定价：11.50元

بۇ كىتاب تۈركىيە مەدەنىيەت مىنىستىرلىقى نەشرىياتىنىڭ 1976 ـ يىل 1 ـ ئاي 1 ـ نەشرى، 1976 ـ يىلى 1 ـ ئاي 1 ـ باسمىسىغا ئاساسەن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى.

本书根据土耳其文化部出版社 1976 年 1 月 第 1 版,1976 年 2 月 第 1 次印刷本翻译出版。

مەسئۇل مۇھەررىرى: راخمان مامۇت

مەسئۇل كوررېكتولار: زەمىرە پىدا
سەنەم ئىبراھىم

دەدە قورقۇت ھېكايىلىرى

رەتلىگۈچى: ئورخان شائىق گۆكياي (تۈركىيە)

تەرجىمە قىلغۇچى: توختى ھاجى تىللا

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى №348)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ چارۋىچىلىق باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 850×1168 مىللىمېتىر، 32/1
باسما تاۋىقى: 7.625 قىستۇرما ۋارىقى: 2
2001 ـ يىل 9 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
2001 ـ يىل 9 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىرازى: 1—3060
ISBN7 — 228—06304—X/I. 2283
باھاسى: 11.50 يۈەن

نەشرىياتتىن

«دەدە قورقۇت ھېكايىلىرى» ئۇيغۇر خەلق ھېكايىلىرىنىڭ ئەڭ قەدىمىي ۋە ئەڭ ياخشى ئۈلگىلىرىدىن بىرى.

ھەممىگە ئايانكى، 10 ـ ئەسىردىن باشلاپ تەڭرى تاغلىرى ئەتراپىدىن ئاناتولىيىگە كۆچكەن ئوغۇز قەبىلىلىرى ئاتا ـ بوۋىلىرىنىڭ جەڭگىۋارلىق روھى ۋە مىللىي داستانلىرىنىمۇ بىللە ئېلىپ بارغان. مانا شۇ جەڭگىۋار روھ بىلەن دۈشمەنلىرىگە قارشى جەڭلەر قىلغان ۋە مىللىي ئەنئەنىلىرىمىزگە ۋارىسلىق قىلىپ كەلگەن دەدە قورقۇتقا ئوخشاش داستانچىلار ئۇ مىللىي داستانلىرىمىزنى يېڭى قەھرىمانلىق ۋەقەلىرى بىلەن بېيىتىپ بۈگۈنكى ھالغا كەلتۈرگەن. ئەنە شۇنداق مەيدانغا كەلگەنلىكى قەيت قىلىنغان بۇ قەھرىمانلىق ھېكايىلىرى ئېغىزدىن ـ ئېغىزغا ئۆتۈپ خەلق ئارىسىغا تارقالغان ۋە كۆنلەرنىڭ بىرىدە مەلۇم سەنئەتكارلار تەرىپىدىن قەلەمگە ئېلىنغان. شۇ قەدەر ئېسىل بەدىئىي ئۇسلۇب ۋە ئاجايىپ گۈزەل نەسرىي تىل بىلەن يېزىلغان ئۇ ھېكايىلەرنىڭ قاچان قەيەردە قەلەمگە ئېلىنغانلىقى ئېنىق بولمىسىمۇ، بەزى يىپ ئۇچلىرىدىن قارىغاندا، تۈركىيىدە «ئاققويۇنلۇقلار» ھاكىمىيىتى زاۋالغا يۈز تۇتۇپ، ئوسمانىيە دۆلىتى گۈللىنىشكە باشلىغان دەۋرلەردە، يەنى 15 ـ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا يېزىلغان بولۇشى مۇمكىن دەپ قارالماقتا.

«درەسدەن» كۇتۇپخانىسىدا ساقلانغان «دەدە قورقۇت كىتابى» دا بىر كىرىش سۆز بىلەن ئون ئىككى ھېكايە بېرىلگەن.

كىرىش سۆزدە بۇ ھېكايىلەرنىڭ دەسلەپكى بايان قىلغۇچىسى سۈپىتىدە «دەدە قورقۇت» تىلغا ئېلىنغان. بۇ كىرىش سۆز ۋە ھېكايىلەردىن ئاڭلىغانلارغا قارىغاندا، دەدە قورقۇت (قورقۇت

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com

ئاتا) راست بولۇپ ئۆتكەن بىر تارىخىي شەخس ھەمدە ھېكايە قىلىنغان ۋەقەلىكلەرگە ئىشتىراك قىلغان ئەسەر قەھرىمانى بولۇپ، تاغقا - تاشقا ھۆكمى، بۆرى - قۇشقا سۆزى ئۆتىدىغان ۋە خىزىر سۇپىتىدە ئوتتۇرىغا چىقىپ، ئۇمىد ئىزدىگەنلەرگە ئۇمىد، تەسەللى ئىزدىگەنلەرگە تەسەللى بېرىدىغان، ئۆچكەن ئوچاقلارنى يېڭىۋاشتىن تۇتاشتۇرۇپ، چۇشكەن باشلارنى قايتىدىن كۆتۈرىدىغان بىلىملىك دانىشمەن.

ئۇ بايان قىلغان ھېكايىلەردىن مىللىتىمىزنىڭ قويۇق مىللىي ئۆرپ - ئادەت، گۈزەل ئەدەب - ئەخلاق، بىغۇبار مېھىر - مۇھەببەت، ئۇلۇغ ۋەتەنپەرۋەرلىك، مەردلىك، باتۇرلۇق، جەڭگىۋارلىق، قەھرىمانلىقتەك ئېسىل ئەنئەنىۋى روھىنى كۆرۈۋالالايمىز.

مەزكۇر ئەسەر ئەرەب، پارس تىللىرىغا تەرجىمە قىلىنغان ۋە تۈرك تىلىدا داستان، چۆچەك، ھېكايە، باللار ئەدەبىياتى ژانىرلىرىدا نەشر قىلىنغان بولۇپ، قولىڭىزدىكى بۇ كىتاب 1972 - يىلى ئىستانبولدا ئورخان شائىق گۆكياي تەرىپىدىن ھېكايە شەكلىدە يېزىلىپ، مەدەنىيەت مىنىستىرلىقى نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان نۇسخىسىنىڭ 1976 - يىلى 1 - باسمىسىدىن تەرجىمە قىلىندى. بۇ، ئەڭ تولۇق، ئەڭ مۇكەممەل نۇسخىسى.

«دەدە قورقۇت ھېكايىلىرى» نىڭ ئۇيغۇر تىلىغا قىلىنغان تۇنجى تەرجىمىسى خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىمىزدىكى بىر بوشلۇقنى تولدۇرغۇسى.

مۇندەرىجە

دىرسەخان ئوغلى بوغاچ خان 1
سالور قازاننىڭ ئوردىسىنىڭ ئولجىغا كېتىشى 20
بۆرە بەگ ئوغلى بامسى بۆگرەك 41
سالۇر قازاننىڭ ئوغلى ئۇرۇزنىڭ تۇتقۇن قىلىنىشى 84
دۇخا خوجا ئوغلى تەلۋە تۇمرۇل 106
قانلىق خوجا ئوغلى قانتۇر ئەلى 117
غازلىق خوجا ئوغلى يەگىنەك 146
بەسەتنىڭ تۆپە كۆزنى ئۆلتۈرۈشى 154
بىگىل ئوغلى ئەمرەن 176
ئۇشۇن خوجا ئوغلى سەگرەك 190
سالۇر قازاننىڭ تۇتقۇن بولۇشى.......................... 204
سىرت ئوغۇزنىڭ ئىچ ئوغۇزغائاسىيلىق قىلىپ بۆگرەكنى
ئۆلتۈرۈشى 218
ئوغۇزخان ھەققىدە رىۋايەت 229

دىرسەخان ئوغلى بوغاچ خان

بۇرۇن ئوغۇزلارنىڭ يۇرتىدا قامغان ئوغلى بايىندىرخان دېگەن بىر خان ئۆتكەندى. ئۇ يىلدا بىر قېتىم يۇرتقا داستىخان سېلىپ، ئۆز تۇغى ئاستىدىكى بەگلەرنى مېھمان قىلىپ كۆڭۈللىرىنى ئالاتتى. يىللارنىڭ بىرىدە ئۇ يەنە ئورنىدىن تۇرۇپ، شام كۇنلۇكىنى[1] يەر يۈزىگە تىكتۇردى. بىر يەرگە ئاق ئوتاق[2]، بىر يەرگە قىزىل ئوتاق، بىر يەرگە قارا ئوتاق قۇردۇردى. ئالىيېشىل سايىۋەنلەر كۆك يۈزىگە تاقاشتى. مىڭ يەرگە يىپەك زىلچىلار سېلىندى. قويدىن قوچقار، ئاتتىن ئايغىر، تۆگىدىن بۇغرىلار سويۇلۇپ، داش قازانلار ئېسىلىپ ھەممە ھازىرلىق پۈتكەندىن كېيىن، خانلار خانى بايىندىرخان مېھمان كۈتكۈچى يىگىتلىرىگە:

— ماڭا قاراڭلار، خەلقئالەم ئالدىدا يۈزۈمنى چۈشۈرمەڭلار. بەگلىرىمنىڭ ئىززەت - ھۆرمىتىنى قىلىپ، ياخشى كۈتۈپ، خانلىقىمنى، خاندانلىقىمنى كۆرسىتىڭلار. ئوغلى بارلارنى ئاق ئوتاققا، قىزى بارلارنى قىزىل ئوتاققا چۈشۈرۈپ، ئاستىغا يىپەك زىلچىلارنى سېلىپ، نېمە ئارزۇسى بولسا قاندۇرۇڭلار. ئوغۇل - قىزى بولمىغانلارنى قارا ئوتاققا چۈشۈرۈپ، تېگىگە قارا كىگىز سېلىپ، ئالدىغا قارا قوينىڭ گۆشىدىن قورداق قويۇڭلار. يېسە يېسۇن، يېمىسە يولىغا راۋان بولسۇن. خۇدا خۇش قىلمىغاننى بىز خۇش قىلالمايمىز، — دېدى.

---

① شام كۇنلۇكى — تۆت بۇرجەك چېدىر.
② ئوتاق — چوڭ چېدىر ئۆي.

ئوغۇز بەگلىرى كەينى - كەينىدىن كېلىشكە باشلىدى.
دىرسەخان ئىسىملىك بىر مەشھۇر بەگ بولۇپ، ئۇنىڭ يا ئوغلى، يا قىزى يوق ئىدى. ئىزغىرىن تاڭ شامىلى چىققاندا، ساقاللىق بوز تورغايلار سايرىغاندا، ئۇزۇن ساقال مەزىن ئەزان ئېيتقاندا، ئارغىماقلار ئىگىسىگە قاراپ كىشنىگەندە، ئاق - قارا پەرق ئېتىلگەندە، باغرى گۈزەل ئېگىز تاغلارغا كۈن چۈشكەندە، باتۇر يىگىتلەر بىر - بىرى بىلەن تۇتۇشقاندا، دىرسەخان ئورنىدىن تۇرۇپ، قىرىق يىگىتنى كەينىگە سېلىپ، تاغ - داۋانلار ئېشىپ، ساي - سالالار كېچىپ، لاله - سۈمبۈل تېرىپ، بايىندىرخاننىڭ ھۇزۇرىغا يېتىپ كەلدى. بايىندىرخاننىڭ يىگىتلىرى دىرسەخاننى قارا ئۆتاقتا چۈشۈرۈپ، بايىندىرخاننىڭ بۇيرۇقى بويىچە كۈتۈشتى. بۇ دىرسەخانغا شۇنداق ھار كەلدىكى، ئاسمان يىراق، يەر قاتتىق كەلدى.
— ھەي يىگىتلەر، — دېدى ئۇ، — يىگىتلىك مېھماننى قارشى ئېلىشتىلا ئەمەس، ئۇنىڭ ئىززەت - ھۆرمىتىنى قىلىپ ئۇزىتىشتا. بايىندىرخان مېنى شۇ قەدەر خورلىغۇدەك نېمە ئەيىبىمنى كۆرگەندۇ؟ قىلىچىم ئەلنىڭكىدىن گالمىكەن؟ داستىخىنىم ئەلنىڭكىدىن قۇرۇقمىكەن؟ شۇنچە نومۇسقا قويغۇدەك يەنە نېمە گۇناھىم بار ئىكەن؟
بايىندىرخاننىڭ ئادەملىرى سالماقلىق بىلەن ئەدەپلىك جاۋاب قايتۇرۇپ:
— خان بېگىم، خاندان بېگىم، خانلىقىڭىز، خاندانلىقىڭىزغا ھېچكىم بىر تال چاڭ قوندۇرالماس. بىراق، خانلار خانىنىڭ بۇيرۇقى شۇنداق ئىكەن، بىزمۇ ئەمر قۇلىمىز، ئامالىمىز قانچە؟ — دېدى.
بۇنى ئاڭلىغان دىرساخان ئورنىدىن دەس تۇرۇپ، پەرىشان ھالدا يىگىتلىرىنى باشلاپ يۇرت - يايلىقىغا قايتتى ۋە پېشانىسىنىڭ تەرىنى سۈرتمەي تۇرۇپلا خوتۇنىنى چاقىرىپ مۇنداق دېدى:

بىرى كەلگىنە، بىشىم بەختى، ئۆيۈم تەختى،
قول سېلىپ كەلگەندە سەرۋى بويلۇقۇم،
كىرىلگەن ياغا ئوخشاش قوشۇما قاشلىقىم،
قوش مىغىز سىغمايدىغان ئويماق ئىغىزىم،
كۆز ئالمىسىدەك قىزىل يۈزلىكىم.
كەلگىن، يۆلەنچۈكۈم، كۆزۈم گۆھىرى كەل،
كەلگىن ئۆيۈمنىڭ تۈۋرۈكى بىشىمغا كەلگەننى بىل:
قارا ئوتاق، قارا كىگىز، قارا كۈن، قارا كىچە،
زىندان بولدى دۇنيا ماڭا، ئاڭلا خوتۇنۇم ئاڭلا!
نىمىشقا پەرزەنت بەرمىدى بىزگە، ھەممىنى بەرگەن خۇدا!
ئەيىب سەندىمۇ، يا مەندىمۇ، ئويلا خوتۇنۇم ئويلا!

دىرسەخان خوتۇنىغا شۇنچىلىك چىچىلدىكى، ئۇنى چايناپ يۇرگۇدەك بولۇپ، كۆزلىرى كىلىپ يەنە مۇنداق دىدى:

خان قىزى ئورنۇمدىن تۇرايمۇ؟
ياقاڭ بىلەن بوغۇزۇڭدىن تۇتايمۇ؟
يوغان ئۆكچەم ئاستىغا قويايمۇ؟
مىسران قىلىچىمنى ئالايمۇ؟
كاللاڭنى تىنىڭدىن جۇدا قىلايمۇ؟
قىزىل قىنىڭنى يەر يۈزىگە تۆكەيمۇ؟
خان قىزى سەۋەبىنى ئېيتساڭچۇ ماڭا،
بولمىسا غەزىپىم تاشىدۇ ساڭا!

— ھەي، خان ئاتامنىڭ كۈيئوغلى، — دىدى بەختى قارا خانىش سالماق ھەم ئەدەپ بىلەن، — كۆزۈم كۆرۈپ بىرەر چۈمۈلىگىمۇ ئازار بەرمىدىم. بىلىپ - بىلمەي بىرەر گۇناھ قىلغان بولسام، سىلىدە نىمە ئەيىب بولسۇن! سىلى بىرەر گۇناھ قىلغان

بولسىلا مەندە نېمە ئەيىب بولسۇن! شۇنچە دۆلەتنى بەرگەن خۇدا
بىر پەرزەنتنى ئايامدۇ بىزدىن؟ بۇنداق كايىماي، يا ماڭا گەپلى-
رىنى قىلسىلا، يا بۇ ئىشنىڭ بىر ئۇچىنى ئۆزلىرىدىن كۆرسى-
لە. خۇداغا يېلىنسىلا ئاچنى تويدۇرسىلا، يالىڭاچنى كىيىندۈر-
سىلە، قەرزدارنى قەرزدىن قۇتقۇزسىلا، ھاجەتمەننى ھاجىتىدىن
چىقارسىلا، ھاسىلكالام، كاتتا نەزىر - چىراغ قىلىپ ھاجەتلىرى-
نى تىلىسىلە، بىرەر دۇئاكوينىڭ دۇئاسىنىڭ بەرىكىتىدىن ئاللا
بىزگە يارامىلىق بىر پەرزەنت بەرسە ئەجەب ئەمەس···

«توغرا سۆز ئېقىن سۇ». دىرسەخان خوتۇنىنىڭ ئەقلى
بىلەن ئاچنى تويدۇردى، يالىڭاچنىڭ ئۇچىسىنى ياپتى، قەرزدار-
نى قەرزدىن قۇتقۇزدى، تاغدەك گۆش توپلاپ، كۆلدەك قىمىز
ساغدۇرۇپ، ئىچ ئوغۇز، سىرت ئوغۇز دېمەي، ئۇچقان قۇشنىڭ
قانىتىغا قىستۇرۇپ ھەر تەرەپكە خەۋەر يەتكۈزۈپ چوڭ نەزىر
بېرىپ، كۆپچىلىكتىن دۇئا ئېلىپ، قوللىرىنى كۆككە كۆتۈرۈپ
ئاللادىن ھاجىتىنى تىلىدى. بۇ خەيرلىك دۇئالار ئىجابەت بولۇپ،
ئاللا ئۇلارغا ئالتۇن كۇكۇلىلىق بىر ئوغۇل بەردى···

«ئات ئايىغى چاققان، ۋاقىت ئۆتىدۇ چاپسان». ئوغۇل
ھەش - پەش دېگۇچە ئون بەش ياشقا كىرىپ، تىغدەك بىر يىگىت
بولۇپ يېتىلدى. ئۆرپ - ئادەت بويىچە ئالاھىدە بىرەر ئىش
قىلىپ ئۆزىنى تونۇتمىغاچقا، تېخى ئۇنىڭغا نام بېرىلمىدى.

دىرسەخان بايىندىرخاننىڭ ئوردا ئىشلىرىغا قارىشاتتى. با-
يىندىرخاننىڭ بىر بۇقىسى بولۇپ، يەرگە تەپسە يەرنى زىندان،
تاشقا ئۇسسە تاشنى تالقان قىلىۋېتەتتى. بايىندىرخان ياز، كۈز
پەسىللىرىدە بۇقا بىلەن بۇغرانى سوقۇشتۇرۇپ، نوپۇزلۇق ئوغۇز
بەگلىرى بىلەن بىللە تاماشا كۆرۈپ كۆڭۈل ئېچىشاتتى.

يىللاردىن بىر يىلى يازدا، خانلار خانى بايىندىرخان يەنە بۇقا
بىلەن بۇغرا سوقۇشتۇرماقچى بولدى. بەگلەر ئوردا ئالدىدىكى
سەينانىڭ ئەتراپىدا سورۇن تۈزۈپ مەيدان ئېچىپ كۈتۈپ تۇرغان

此为试读, 需要完整PDF请访问: www.ertongbook.com

ئەسنادا، ئۆچ كىشى ئوڭ يېنىدىن، يەنە ئۆچ كىشى سول يېنىـ
دىن تۆمۈر زەنجىر بىلەن باغلانغان بۇقىنى يېتىلەپ چىقىپ، «يا
بىسمىللا» دەپ مەيدانغا قويۇۋەتتى.

سەينانىڭ بىر بېشىدا دىرسەخانىنىڭ ئوغلى ئۆچ دوستى بىـ
لەن ئوشۇق ئوينىشىۋاتاتتى. بۇقىنى قويۇۋەتكەنلەر باللارغا
«قاچ!» دېيىشى بىلەن تەڭ ھېلىقى ئۆچ دوست ئالدى ـ كەينىگە
قارىماي بەدەر قاچتى. دىرسەخانىنىڭ ئوغلى بىر قەدەممۇ چېكىنـ
مەي مەيداننىڭ ئوتتۇرىسىغا كېلىپ قاراپ تۇردى. بۇرنى كۆپـ
كەن قارا بۇقا تاغنى تالقان قىلىۋەتكۈدەك ئەلپازى بىلەن ئۇنىڭغا
قاراپ ئېتىلىپ كەلگىنىچە، قەھر ـ غەزەپ بىلەن ئۇسمەكچى
بولۇۋىدى، تاماشا كۆرۈۋاتقانلارنىڭ يۈرىكى ئاغزىغا تىقىلىپ قالـ
دى. ئۇلارنىڭ ھېلىقى ئوغلاننىڭ تاتلىق جېنىغا ئىچ ئاغرىتىپ
جانلىرى سىرقىراپ كەتتى... ئەمما ئوغۇل يارانتقان ئىگىسىگە سېـ
غىنىپ، بۇقىنىڭ مېڭىسىگە كېلىشتۈرۈپ بىر مۇشت ئۇرغانـ
دى، بۇقا كۆتىچە زوڭ ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇ كەينىگە داجىپ،
چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ، دەرغەزەپ بىلەن يەنە بىر ھۇجۇمغا
ئۆتۈۋىدى، ھەممەيلەننىڭ زۇۋانى تۇتۇلۇپ، چىرايلىرى تامدەك
تاتىرىپ كەتتى. ھېلىقى ئوغلان بولسا يەنىلا قىلچە پىسەنت
قىلماي، يوغان مۇشتۇمىنى بۇقىنىڭ ماڭلىيىغا تۈرتكىنىچە ئۇنى
مەيداننىڭ بىر بېشىدىن يەنە بىر بېشىغا سۈرۈپ ئاپىرىپ بىر
مەيدان ئېلىشتى. لېكىن، بۇقا ئىككى ئايىغى بىلەن يەرگە تىرەـ
جەپ تۇرۇۋالغاچقا ئۇنى يەرگە ئۇرالمىدى. ئوغلان شۇئان، «بۇ
دۇنيانى تاپقانلار ئەقلى بىلەن تاپتى، مەن نېمىدەپ يېقىلىدىغان
تامغا تىرەك بولۇپ بېرىمەن؟» دەپ ئويلىدى ـ دە، بۇقىنىڭ
ماڭلىيىدىن مۇشتۇمىنى ئىتتىك تارتىۋېلىپ كەينىگە داجىۋىدى،
بۇقا يەرگە دۈم چۈشۈپ، ئاغزى ـ بۇرنىدىن ئوقتەك قان كەتتى.
ئوغلان دەرھال پىچىقىنى قولىغا ئېلىپ، قارا بۇقىنىڭ كاللىسىـ
نى تېنىدىن جۇدا قىلدى.

سەينادا شۇنداق بىر ئالقىش ساداسى كۆتۈرۈلدىكى، مەيدان زىلزىلىگە كەلدى. پۈتۈن ئوغۇز بەگلىرى كېلىشىپ بۇ ئوغۇلنىڭ پېشانىسىگە سۆيۈشتى. «ئاپىرىن، ياشاپ كەت!» سادالىرى پە-لەككە يەتتى. كۆپچىلىك بىر ئېغىزدىن:

— قورقۇت ئاتا كېلىپ بۇ ئوغۇلغا ئات قويسۇن. ئاندىن ئاتىسىغا ئېلىپ بېرىپ ئوغۇلغا بەگلىك تىلەپ، تەخت ئېلىپ بەرسۇن، — دېيىشتى.

قورقۇت ئاتىمۇ غايىبتىن پەيدا بولدى. ئۇ بۇ ئوغۇلنى ئاتىسىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپ، بولغان ئىشلارنى بىر - بىرلەپ بايان قىلغاندىن كېيىن:

— هەي، دىرسەخان، دىرسەخان، ئوغلىڭىز يىگىتلەرنىڭ يىگىتى بولۇپ چىقتى. بايىندىرخاننىڭ سەيناسىدا ياماندىن يامان بىر بۇقا بىلەن ئېلىشىپ ئۇنى يەڭدى. بۇنىڭدىن كېيىن ئىسمى بوغاچ[1] بولسۇن. ئىسمىنى مەن بەردىم، ئۆمرىنى ئاللا بەرسۇن. لېكىن سىزمۇ زىممىڭىزدىكىنى قىلىڭ:

بەگلىك بېرىڭ، تەخت بېرىڭ بوغاچقا، ئۇ ئىقتىدارلىقتۇر،
تۇپراق بېرىڭ، ئېلىنى بىلسۇن، ئۇ يارامىلىقتۇر.
غاز بويۇن تۇلپار بېرىڭ، مىنەر بولسۇن، ئۇ ماھارەتلىكتۇر،
تۆگە بېرىڭ بوغاچقا، كۆلۈك بولسۇن، ئۇ ئەقىللىقتۇر.
تۈمەن مىڭ قوي بېرىڭ يېيەر بولسۇن، ئۇ دىيانەتلىكتۇر،
ئالتۇن ناۋالىق ئۆي بېرىڭ، ئوچىقىنى بىلسۇن، ئۇ پەزىلەت-
لىكتۇر.
نەقىشلىك تون بېرىڭ، كىيەر بولسۇن، ئۇ سالاپەتلىكتۇر،
ئاتىغىنىڭىزنى بېرىڭ بوغاچقا، ۋارىسىڭىز ئىپتىخارلىقتۇر.

① بوغاچ — بۇقىچاق مەنىسىدە — ت.

دەپ خەيرلىك دۇئا قىلدى.

دىرسەخانمۇ بار ـ يوقىنى ئايمىدى، كۆڭلىدىن چىققاننى بەردى. شۇنداق قىلىپ، دىرسەخاننىڭ ئوغلى ئىككى بىلىكنىڭ كۈچى بىلەن بەگلىككە ئېرىشىپ بوغاچ خان بولدى.

بوغاچ خان خانلىقىنى بىلدى، ئۆز يېنىغا قىرىق يىگىت تاللاپ، ئۆز ئىلكىدىكى ئىشلارنىڭ ئەھدىسىدىن چىقتى. ئۇ ئاتىسىنىڭ ئالدىدىن توغرا ئۆتمىدى، لېكىن ئاتىسىنىڭ ئادەملىرىگە ئانچە يۈز بەرمىدى ۋە ئۇلارنى كۆزگە ئىلمىدى. بۇ ھال ئۇلارغا ئىنتايىن ئېغىر كەلدى. بىر كۈنى ئۇلار تىل بىرىكتۈرۈپ ئۇنىڭغا تۇزاق قۇردى.

— يۇرۇڭلار، ئۇنى ئاتىسىغا چېقىشتۇرايلى. ئەگەر ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتسە ئاتىسىنىڭ ئالدىدا يەنە بىزنىڭ قەدىر ـ قىممىتىمىز زىيادە بولىدۇ، — دېيىشتى ئۇلار.

پىلاننى قۇرۇۋالغاندىن كېيىن ئۇلار ئىككىگە بۆلۈنۈپ، بىر قىسمى، دىرسەخاننىڭ يۇرىكىنى زىدە قىلماقچى، يەنە بىر قىسمى، ئېچىلغان يارىغا تۇز سەپمەكچى بولدى.

بىر كۈنى، يىگىرمە ئادەم بىرلىكتە دىرسەخاننىڭ ئالدىغا كىردى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە سۆزمەنلەردىن بىرى ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي شۇنداق دېدى:

— ۋاي، خان ئاتا، جاھاندا نېمە ئىشلار بولۇۋاتقانلىقىدىن خەۋەرلىرى بارمۇ؟ ئوغماس ئوغۇللىرى نانكور چىقتى. قىرىق يىگىتنى كەينىگە سېلىپ، قارا تاغدىن كۆتۈرۈلگەن قارا بۇلۇتتەك ئوغۇز ئېلىگە ھۇجۇمغا ئۆتۈپتۇ. نە ئاماننى بىلمەپتۇ، نە ياماننى…نەدە گۈزەل قىز كۆرسە چاڭ سېپتۇ، ئاقساقاللىق ئاتىلارغا تىل سېپتۇ، ئاق چاچلىق ئانىلارنى ھاقارەتلەپتۇ. ھەممە يەر ئۇنىڭ دەستىدىن زار قاقشاپتۇ . . . ئەل قولىنى قوشتۇرۇپ تۇرمايدۇ ـ دە! ئېقىن سۇلاردىن ئۇچۇر يېتىپ، تۇتاش تاغلاردىن خەۋەر ئېشىپ، خانلار خانى بايىندىرخان بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپسا،

خۇدا ساقلىسۇن، بېشىمىزغا نېمىلەر كېلەرىنى كىم بىلسۇن! بۇنى ياخشى ئويلاپ كۆرۈشلىرى لازىمدۇر. . .

دىرسەخان قۇلاقلىرىغا ئىشەنمەي قېلىپ، ئاق - قارىسىنى سورۇشتۇرمەيلا:

— خەلقئالەمنىڭ ئالدىدا يۈزىمىزنى يەر قىلغان بۇنداق ئوغۇلنى يەر يۇتسۇن، ئىلاھىم. دەرھال بېرىپ ئۇنى تۇتۇپ كېلىڭلار، ئۆلتۈرۈپ ئەدىبىنى بېرەي! — دېدى.

قىرىق نامەردنىڭ قالغان يىگىرمىسى دەرھال يېتىپ كېرىپ، ئېچىشقان يەرگە تۇز سەپتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە كاززاپلىرىدىن بىرى بوھتان چاپلاپ:

— ۋاي، خان ئاتا، باشلىرىدا نېمە ئوتلار كۆيۈۋاتقانلىقىنى بىلىۋاتامىلا؟ ئوغۇلدىن تەلەيلىرى بولماپتۇ. ئۇ ئۆزلىرىدىن ئىجازەتسىز كۆكسى گۈزەل تاغلارغا شىكارغا چىقىپ ئوۋ ئوۋلاپ، قۇش قۇشلاپتۇ، قىزىل شارابنىڭ كوچلۇكىدىن قېنىپ ئىچىپتۇ. ئاندىن ئانىسى بىلەن تىل بىرىكتۈرۈپ، ئۆزلىرىنى قەستلەپ ئۆلتۈرمەكچى بوپتۇ. بۇنداق ئوغۇلنىڭ نېمە كېرىكى! شېرىن جانلىرىدىن بەزمىگەن بولسىلا، ئۇ ئۆزلىرىگە قول سېلىشتىن ئىلگىرى ئۇنىڭ ھېساب كىتابىنى ياپقايلا! — دېگەندى، دىرسەخاننىڭ بېشىغا گويا ئالەم دۇم كۆمتۈرۈلگەندەك بولدى:

— بۇنداق ئوغۇلنىڭ ماڭا كېرىكى يوق! ئۇنى تۇتۇپ كېلىڭلار، بىر قوشۇق قېنىنى ئىچەي! — دېدى ئۇ.

نامەردلەر تۆمۈرنى قىزىقىدا سوقتى:

— ۋاي، خان ئاتا، بۇ نېمە دېگەنلىرى؟ ئوغۇللىرى بىزنىڭ سۆزىمىزنى ئالامدۇ، بىزنىڭ سۆزىمىز بىلەن بۇ يەرگە كېلەمدۇ. ئۆزلىرى ئۇنى شىكارغا ئېلىپ چىقمەن دېسىلە ئۇ ياق دېمەيدۇ. ئۆلتۈرمەن دېسىلە، ئوۋ ئوۋلاپ، قۇش قۇشلاپ يۈرگەچ، تۇيدۇرمايلا ئوقتا تۇتىدىلا، خالاس. ئاتىنىڭ قولىدىن چىققان قازا ئوقىغا كىمنىڭ بىرنېمە دېيىش ھەققى بولسۇن؟ — دەپ ئەقىل

كۆرسىتىشتى ئۇلار.

دىرسەخان تېگى ـ تەكتىنى سوروشتۇرمەي، بۇ سۆزلەرگە ـمۇ ئىشىنىپ كەتتى. بىر كۈنى سەھەردە ئوغلىنى يېنىغا ئېلىپ، قىرىق نامەردنى كەينىگە سېلىپ شىكارغا چىقىپ ئوۋ ئوۋلىدى، قۇش قۇشلىدى. قىرىق نامەرد يەنىلا نامەردلىكىنى قىلدى. ئاتىسىنىڭ ئالدىدىن توغرا ئۆتمەيدىغان بوغاچ خاننىڭ يېنىغا بېرىپ:

—ھەي، خان ئوغلى، نامى ئۇلۇغ ئاتاڭ ئىسمىڭ بىلەن پەخىرلىنىدۇ. ئۇ: «بېرىپ ئېيتىڭلار ئوغلۇمغا، كېيىكلەرنى سۈرۈپ كەلتۈرسۇن ئالدىمغا. تاماشا قىلىپ ئات مىنىشنى، قىلىچ چېپىشنى، ئوق ئېتىشنى، چىقىراي ئىچ پۇشۇقۇمنى» دەيدۇ. يۈر، ئۆزۈڭنى بىر كۆرسىتىپ قوي! —دېدى.

بوغاچ خاننىڭ قولىدىن ئۇچقان قۇش، قاچقان كېيىك قۇتۇ ـلالىسۇنمۇ! ھايت ـ ھۇيت دېگۈچە بىر توپ كېيىكنى ئالدىغا سېلىپ ئاتىسى تەرەپكە ھەيدەپ كەلدى. قىرىق نامەرد دىرسەخا ـنىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ:

—خان ئاتا، كۆرۈپ تۇرۇپلا، ئوغۇللىرى ساي ـ سالادا كېيىكلەرنى ئالدىلىرىغا سۈرۈپ كېلىۋاتىدۇ. مەلۇمكى، نىيىتى بۇزۇق، دېگىنىمىزدەك بولىدىغان بولدى. ئوقنى كېيىككە ئاتقان بولۇپ ئۆزلىرىگە ئاتماقچى... — دېيىشىگە، غاپىل دىرسەخا ـنىڭ كۆزلىرىگە قان تولدى. كۆزىگە ئۆزىدىن باشقا ھېچ نەرسە كۆرۈنمىدى. ئوغلى كېيىكنى قوغلاپ ئۇنىڭ ئالدىدىن ئۇياق ـ بۇياققا ئۆتۈپ تۇرغاندا، دىرسەخان قاتتىق كىرىچلىك يايىنى قولىغا ئېلىپ، ئۇزەڭگىگە دەسسەپ تۇرۇپ ئېتىۋىدى، ئوغلىنىڭ ئىككى تاغىقى ئارىسىغا تېگىپ، قىزىل قېنى شۇرقىراپ، ئوغۇل ئارغىمىقىنىڭ بويىنىنى قۇچاقلاپ يەرگە يىقىلدى.

دىرسەخان ھۆركىرەپ يىغلىغىنىچە ئوغلىنىڭ ئۈستىگە ئۆ ـزىنى ئاتماقچى بولۇۋىدى، قىرىق نامەرد ئۇنىڭ ئېتىنىڭ تىزگى ـنىنى بۇراپ ئوردىسىغا ئېلىپ كەتتى.

ئۇ چاغلاردا بالا ئاتا - ئانىنىڭ ئىجازىتىسىز شىكارغا چىقىپ ئوۋ ئوۋلىمايتتى، قۇش قۇشلىمايتتى. بوغاچ خاننىڭ ئانىسى يىگىتلەرنىڭ يىگىتى بولغان ئوغلىنىڭ ئاتىسىنىڭ قول - قانىتى ئاستىدا شىكارغا چىققىنىنى كۆرۈپ «بۇ ئوغلۇمنىڭ تۇنجى شىكارغا چىقىشى» دەپ ئاتتىن ئايغىر، تۆگىدىن بۇغرا، قويدىن قوچقار سويدۇرۇپ، چوڭ داستىخان سېلىپ ئوغۇز بەگلىرىگە توي بەرمەكچى بولدى. «كۈتكەنگە كۈنپاتماپتۇ» دېگەندەك، ئۇ ئوغلىنىڭ يولىغا قاراپ كۆزلىرى تېشىلىپ، تاقىتى تاق بولغاندى، ئاخىر چىدىماي، قىرىق كېنىزىكىنى كەينىگە سېلىپ ئۇلارنىڭ ئالدىغا كەتتى.

بىر ئوق يېتىم يەرگە بارا - بارمايلا ئۇلار بىلەن ئۇچراشتى. ھەممەيلەننىڭ بېشى تۆۋەن چۈشكەنىدى. دىرسەخاننىڭ چىرايىغا قارىدى، ئوڭ - سولىغا كۆز يۈگۈرتتى. بوغاچ خاننى كۆرەلمىگەن خانىشنىڭ كۆڭلىگە بىر قورقۇنچ چۈشۈپ يۈرىكى دۈپۈلدەپ كەتتى. قارا خۇمار كۆزلىرىگە قان - ياش تولۇپ، دىرسەخانغا مۇنداق زارلاندى:

بېرى كەلسىلە، بېشىم بەختى، ئۆيۈم تەختى،
خان ئاتامنىڭ كۈيئوغلى، خانىش ئانامنىڭ ئارزۇ-
لۇقى،
كۆزۈم ئېچىپ كۆرگىنىم، كۆڭۈل بېرىپ سۆيگىنىم.
دەس تۇرۇپ ئورۇنلىرىدىن رۇسلاندىلا،
غاز بويۇن ئارغىماققا ئىرغىپ مىندىلە،
باغرى گۈزەل تاغلارغا شىكارغا چىقتىلا،
ئىككى كېتىپ بىر يېنىپلا، نە قىلىپ، نە ئەيلىدىلە؟
قېنى مېنىڭ جانجىگىرىم، قېنى مېنىڭ يالغۇز ئوغ-
لۇم؟
كور بولسۇن كۆرەر كۆزۈم، ياراشماس قاپى-
قىم تارتىۋاتىدۇ،

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com